

vatikanstaten och smom

roms två ministater

rolf palmberg

Det finns i dagens Europa över fyrtio enklaver, dvs geografiska områden som är helt omslutna av territorium som tillhör andra stater.¹ De allra flesta enklaver är delar av stater, som av olika anledningar hamnat på »fel» sida av statsgränsen. Exempel är den italienska staden Campione, som befinner sig inom schweiziskt territorium, och den spanska staden Llívia, som är helt omsluten av franskt territorium. Enklaver kan också vara självständiga stater. Det finns två sådana stater i Europa, nämligen San Marino och Vatikanstaten. Bägge är helt omgivna av italienskt territorium.

Vatikanstaten är en kuriös stat av många orsaker. För det första är den belägen inne i en storstad, Rom. För det andra äger den ett tjugotal byggnader i Rom som inte är enklaver, men som ändå betraktas som vatikanskt territorium. Italien har nämligen förlänat dessa byggnader så kallad exterritorialrätt. I praktiken betyder det att byggnaderna inte är underkastade italiensk lag, trots att de finns på italienskt territorium, utan vatikansk lag. Utländskt ägandeskap medför emellertid inte i sig exterritorialrätt. Om vi undantar till exempel ambassader är fenomenet i själva verket mycket sällsynt. Till saken hör att Vatikanstaten också äger andra byggnader i Rom men dessa omfattas inte av exterritorialrätten. Ambassader har för övrigt inte heller auto-

matiskt exterritorialrätt, trots den allmänna uppfattningen att så är fallet.

För det tredje är Vatikanstatens yta endast 0,44 km², och den anses allmänt vara världens minsta stat. Men den har en mycket allvarlig konkurrent. Mindre än två kilometer därifrån finns en annan kuriös statsform, nämligen Malteserordens suveräna stat. Malteserriddarnas orden är arvtagare till korstågstidens tempelriddare och johanniterriddare och grundades år 1048 i Jerusalem. Den har därefter haft sitt huvudsäte både på Cypern och på Rhodos. År 1530 slog sig organisationen ner på Malta, där den antog namnet »The Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of Jerusalem of Rhodes and of Malta». Numera är den mera känd under ett kortare namn, »The Sovereign Military Order of Malta», eller helt enkelt SMOM (figur 1).

Figur 1. SMOM:s bilar har egna nationalitetsbeteckningar. Foto: Rolf Palmberg 2009.

¹ Ibland används ordet exklav istället för enklav. Ordvalet är beroende på perspektiv, tex så är Kaliningrad en rysk enklav i EU sett från exempelvis från Bryssel medan samma territorium sett från Moskva är en rysk exklav.

Figur 2. Del av fasaden till Palazzo Malta, med SMOM:s flagga. Foto: Rolf Palmberg 2009.

Ett av kriterierna för att räknas som en stat är att staten i fråga har eget territorium. Då fransmännen år 1798 fördrev malteserriddarna från Malta förlorade SMOM hela sitt dåvarande territorium och Rom blev ett tiotal år senare organisationens nya hemvist. Territorialsituationen förändrades år 1869 då Italien förlänade organisationens två byggnadskomplex i Rom exterritorial-

rätt. Trots att exterritorialrätt naturligtvis inte är det samma som »eget territorium», har Malteserordens suveräna stat idag diplomatiska förbindelser med över etthundra stater. Flera olika faktaböcker anger också SMOM som världens minsta stat. Organisationen styrs av en »Prince and Grand Master» och dess 12 500 medborgare är spridda över hela världen. Förutom egna pass och mynt har SMOM ett eget postverk, men frimärkena godkänns endast av drygt femtio av världens länder. Lustigt nog anges frimärkenas värde i euro medan mynten är i enheten scudo (pluralis scudi).

SMOM har sitt högkvarter, Palazzo Malta, vid Via Condotti, den eleganta shoppinggatan i närheten av en av Roms mest kända sevärdheter, Spanska trappan. Palazzo Malta, där också postverket finns, är det ena av de två byggnadskomplex som Italien förlänat exterritorialrätt (figur 2 & 3). Det andra är Villa Malta, som är ett muromgärdat område på Aventinen,

Figur 3. Skylt på fasaden till Palazzo Malta. Foto: Rolf Palmberg 2009.

Figur 4. Fort Saint Angelo fotograferat från Upper Barracca Gardens i Valetta, Malta. Foto: Rolf Palmberg 2003.

ca 2,5 km söder om Palazzo Malta. Villa Malta rymmer bland annat Italiens och Vatikanstatens ambassader och ett priorskloster, Santa Maria del Priorato. Ingången är från Piazza dei Cavalieri di Malta, som uppkallats efter Malteserriddarnas orden.

Organisationen drömmer fortfarande om sin storhetstid på Malta. Förhandlingar pågår mer eller mindre intensivt med den maltesiska regeringen om möjligheterna

att bilda en ministat på Malta men hittills har inga större framsteg gjorts i ärendet. Däremot hyr man sedan 1991 en del av Fort Saint Angelo på halvön Vittoriosa (figur 4) mitt emot huvudstaden Valetta. Under en fyra månader lång ottomansk belägring år 1565, som malteserriddarna gick segrande ur, utgjorde fortet deras sista utpost. Idag fungerar de övriga delarna av fortet som museum.

*Rolf Palmberg är lektor i engelska språkets didaktik vid Åbo Akademi i Vasa.
Mejl: rpalmber@abo.fi*